

דטורית, עידן שהצטיין במיתח אידיאולוגי רב לא רק בחבורת המנהיגות אלא גם בקרב אנשים מן השורה, זרבה הקינה על אבדנו של מיתח זה כשם שרבה הפמיהה לחידושו. העידן המנדטורי הופך תקופה מיתולוגית, המתוארת כניגודה של החברה הפראגמטית, האפורה, החמרנית של ימינו אלה. במיטבה זוהי תגובה בלתי-מודעת על המעבר החריף שחל בחברה הישראלית אחרי 1948 מפיוון של חברה פוסט-אינטימית לחברה המונית, ריבודית מאד, עשירה יותר.

היסטוריונים של הפוליטיקה ה"יישובית" ושל "תולדות האידיאות" בתקופת ה"יישוב" מביאים השקפה שונה בתכלית. הפמיהה אל העבר המנדטורי לא זו בלבד שהיא בלתי-ריאליסטית, היא גם בונה מיתוס היסטורי שאין לו אחיזה במציאות. המיתח האידי-אולוגי הזכור לטוב היה במקרים רבים למדי "סיסמת-קרב" של האינטרסים הפוליטיים—כן, כבר אז! סיסמות כגון "שוויוניות", "עבודה עברית" וכו' נועדו לשרת אינטרסים ולא אידיאות צרופות. במקרים רבים באה האידיאולוגיה להגן על הישגים ולא להשיג הישגים נוספים. המיתח החלוצי רפה כבר בשנות ה-30 והחברה ה"יישובית" בתקופת המנדט לא היתה חברה אידיאלית ויפה, כתיאורה אצל אפירי הנוסטאלגיה. צבי זוסמן, במחקרו הכלכלי, מנתץ את אחד המיתוסים היקרים ביותר: החברה המנדטורית לא היתה חברה שוויונית; יותר מזה: גם האי-דיאולוגיה השלטת בתנועת-העבודה לא היתה אידיאולוגיה שוויונית.

כאשר בא זוסמן למתוח הקבלות בין החב-רה המנדטורית לישראלית—בלי להביא בחש-בון הרבה מאד גורמים משתנים—אפשר לחלוק עליו. אבל כאשר זוסמן בוחן את אגדת "החברה היישובית" השוויונית, הרי הנתונים הכלכליים היבשים מנפצים את האגדה שעסקני פועלים, עתונאים והרבה סופרים מתרפקים עליה. זוסמן מצא שב-שנים הנדונות היתה הפרשיות גדולה בין שכרו של פועל מאורגן לשכרו של פועל בלתי-מאורגן, בין שכרו של פועל מקצועי לשכרו של פועל לא-מקצועי, הפרשיות גדו-

של ששת הנערים והנערות לצאת מן השכו-נה, להרוויח את לחמם בכבוד, לחיות בחברה ולא בשוליה וכיו"ב משמש הוכחה כי אפ-שר להיחלץ ממעגל העוני—בתנאי שעומדים מבעוד מועד על טיבם של צעירים אלה ומגלים את הכוחות שיאפשרו להם לא להיפגע להשפעת השכונה. הצלחה, כותבת היא בצדק, איננה דווקא השכלה אקדמאית ואין היא תלויה בתעודת-גמר של בית-ספר אלא בהשתלבות "פרודוקטיבית" בחיי החב-רה. משתמע מכאן כאילו עבודה סוציאלית אקדמית או אבהנות פילנתרופית דיין להו-ציא נערים ונערות מ"תרבות העוני" בתנאי שיתפתח אצלם—בעזרה מבחוץ—הפוטנציאל הפנימי. כלום ששה מקרים מוכיחים את הכלל? האין כאן משום "דארוויניזם סוצי-אלי" סמוי, המאמין ביכלתו של האדם הכש-רוני—כאן בסיועם של אחרים—לפרוץ מעגל סגור של עוני ובורות ולהגיע להצלחה ול-"קידמה"? האם רצונו של נער בן לשיכבת-מצוקה ויד מטפלת ומדריכה מהימנה די בהם להתגבר על מצוקה חברתית כרונית, שממדיה הדמוגראפיים גדולים?

גם גב' כרינבאום אינה סבורה כך. היא אמנם חסידה גדולה של החינוך התכליתי והלא-אבהני, אך גם היא סבורה כי "אל לנו להשלוח את עצמנו כי החינוך לבדו מסוגל לפתור את כל הבעיות". הרי בסופו של דבר ה"חינוך", לפי הבחנתה, פירושו חינוך "תכליתי" לרכישת "מקצוע בחיים" ול"קונסטרוקטיביות". קיצורו של דבר, החי-נוך הוא רק ממד אחד במערכת חברתית-טיפולית רב-ממדית.

י. ש.

פער ושוויון בהסתדרות

עסקנים ופובליציסטים מרבים להעלות זכ-רונות על "תור-הזהב" של ארץ-ישראל המב-

* צבי זוסמן: פער ושוויון בהסתדרות / ההשפעה של האידיאולוגיה השוויונית וה-עבודה הערבית על שכרו של העובד היהודי בא"י; הוצאת מסדה, 1974; 138 עמ'.

למרבחה הצער עוסק זוסמן רק במערכת השכר, אך שוויוניות ופער אינם מתבטאים רק ברכיב השכר אלא גם ברכיבים אחרים. אף הדיון בגילגולי האידיאולוגיה השוויונית בפלגים השונים של "תנועת העבודה" נראה מרפרף מדי. אך לזכותו של זוסמן יש לז" קוף את בדיקת ההיסטוריה ה"יישובית" לאור נתונים אובייקטיביים, ואת הבקיע העמוק— המערור פולמוס והירהור חוזר—שהבקיע בחומת אחד המיתוסים ההיסטוריים השוכ" נים כבוד בתודעה-העצמית של חלק נכבד מן הציבוריות הישראלית.

ש.י.

מסע בארץ-ישראל

הגרי בייקר טריסטראם, כוהנדת אנגליקני ואבי מחקר הטבע—ובעיקר הזואולוגיה—של ארץ-ישראל, שייך לאותה חבורה נכבדה של נוסעים-חוקרים שנמשכו לארץ-הקודש כדי להפוך את תיאורי התנ"ך והברית החדשה למציאות "בשר-ודם", כלומר לתת לדברים את שמם. מכיון שאיש-מדע היה, ביקש טריסטראם לתת להם את שמם המדויק. מעט מאד תיאורי-מסע נמצא ביומן-המסע של טריסטראם משנת 1864—1863 ומעט מאד השתפכויות והירהורים, והרבה מאד דיוק והבחנה. הגרי בייקר טריסטראם צפה וחקר את הארץ בעיניים של ארכיאולוג, גיאוגרף, היסטוריון, גיאולוג, חוקר-טבע, תיאולוג ופולקלוריסט, אך בראש-ובראשונה כחוקר הצומח והחי של ארץ-ישראל. מי שקורא את ספרו זוכה לחוויה אסתטית משום שהוא יכול לראות לנגד עיניו ארץ-ישראל פלאס-טית ולא ארץ של "עצים ואילנות" סתם. בספרות העברית והארצישראלית נמצא מעט מאד תיאורים מדויקים כאלה. מלאכתו של

לה מזו שהיתה נהוגה בארצות המערב. הפרשיות זו התקיימה בתוך "מדינת-ההס" תדרות", המונעת על-ידי אידיאולוגיה סוצי-אליסטית. ואין זוסמן דן ביחסים בין החברה ה"הסתדרותית" והחברה ה"אזרחית" בתקופת המנדט.

הטענה המובלעת היא אפוא שהיה מרחק גדול בין האידיאולוגיה והמציאות, שהדי-בורים על שוויוניות לא התממשו במציאות, שהאידיאולוגיה לא הצליחה לממש שוויו-ניות, וחשוב מכל—שדווקא בתקופה בה היתה אידיאולוגיה שוויונית אופנה אינטלקטואלית נותרה חברת פועלים בלתי-שוויונית. זוסמן מסביר תופעה זאת בשני גורמים יסודיים: הראשון, פועלים מקצועיים יכלו לתבוע במשק היהודי שכר גבוה יותר, וכל נסיון לקבוע תקרת-שכר היה מביא לפרישתם מן ההסתדרות. הצורך הפוליטי בהסתדרות צנט-ראליסטית, והחרדה העמוקה מ"צכיום" זמ"סינדיקאליזם", הביאו, בסופו של דבר, לקבלת דיגה של המציאות.

במציאות הארצישראלית גזה האוטופיה של חברה קומונאלית-שוויונית לא רק בכפר אלא גם בעיר. מכאן טענתו המובלעת הש-ניה של זוסמן: כוחה של אידיאולוגיה לש-נות את המציאות איננו כוח-איתנים. לעתים תכופות יותר, אחרי שהשיגה הישג ראשוני, ל"מציאות". מלבד זאת היו הרבה פועלים ערבים במשק היהודי. המאבק ל"עבודה עב-רית" אמנם כבש מקומות-עבודה לפועלים יהודים, אך בשנות ה-30 נוצר מצב שונה: המשק היהודי, בעיקר משק-המטעים, תבע ידיים עובדות, ולא היה היצע מספיק של פועלים יהודים. תמיד נשאר אחוז גבוה ביחס של פועלים ערבים במשק, תמיד היתה אפשרות שהפועל הערבי יתפוס את מקומו של היהודי, ולכן נאלץ הפועל היהודי לעבוד בשכר נמוך, קרוב למדי לשכרו של הפועל הערבי הזול. הפועל היהודי המקצועי, לעו-מת הלא-מקצועי, לא עמד בתחרות מצד הפועל הערבי, ולכן יכול היה לתבוע שכר גבוה יותר. "החיים" ניצחו את האידיאו-לוגיה; החברה ה"הסתדרותית" הפכה חברה ריבודית.

* הגרי בייקר טריסטראם: מסע בארץ-יש-ראל (לחקר חיי הארץ וטבעה), יומן 1863—1864; תירגם מאנגלית והוסיף מבוא והע-רות: חיים בן-עמרם; מוסד ביאליק, ירו-שלים, 1975; 490 עמ'.